

REPERTORIUM VAN KRUIDBOEKEN

verschenen vóór 1800 en aanwezig op de tentoonstelling georganiseerd bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, op 27 November 1935, organiseerden wij in 't Natuurh. Museum een tentoonstelling.

De opzet daarvan was het demonstreeren van „Beschrijvingen en Afbeeldingen van Planten — in den loop der tijden — aan de hand van boeken, platen en foto's.”

Hadden we oorspronkelijk het plan in deze tentoonstelling óók boeken te betrekken uit de 19de en 20ste eeuw, spoedig kwamen we tot de overtuiging, dat we ons moesten beperken.

Want we mochten spoedig beschikken over zóoveel werken van vóór 1800, dat 't onmogelijk bleek later verschenen boeken op deze tentoonstelling te exposeren.

En zulks ondanks het feit, dat we ons uitsluitend bepaalden tot boeken, welke in Limburgsch bezit zijn. Het stemt zeker tot verheugenis te kunnen constateeren, dat er in Limburg nog zoo vele interesse voor oude botanische werken bestaat en daarom brengen we hier een woord van dank aan de velen, die gehoor gaven aan ons verzoek om ons voor eenigen tijd deze werken af te staan.

Uit onderstaande lijst blijkt, dat vooral de Stadsbibliotheek en het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg te Maastricht zich in een rijk bezit van oude handboeken, waaronder kostbare incunabelen, mogen verheugen.

Dit is voor een groot deel te danken aan menschen als Godefroid Hubert Stas, geboren te Maastricht 1802, in leven raadsheer bij het Hof van Cassatie te Brussel en aan Emile Dumoulin.

Hubert Stas, die zich krachtens zijn werkkring vooral met rechtskundige studies bezig hield en die daarom een op historisch en juridisch gebied rijke bibliotheek bijeen heeft gebracht, heeft zich waarschijnlijk in zijn vrijen tijd ook op de botanie toegelegd. Dit mag men concludeeren uit het feit, dat de meeste botanische werken in de Stadsbibliotheek aanwezig, door hem geschonken werden en zich in het Natuurhistorisch Museum een z.g. herbarium vivum bevindt, dat door hem is samengesteld. Dit zal ook wel de reden zijn geweest, waarom hij zijn vacaties doorbracht te Beek in een landhuisje, waarin zich thans het Museum van Dr. Jos. Beckers bevindt.

Wat Emile Dumoulin betreft, hoe weinige Maas-

trichtenaren zullen zich nog den man herinneren aan wien deze tentoonstelling zooveel te danken heeft. Van hem toch mag getuigd worden: „Exegit monumentum aere perennius”.

Emile Dumoulin is de verzamelaar geweest van de meeste hieronder volgende werken, waarvan het Natuurhistorisch Genootschap de bezitter is.

Als kleinzoon van den verdienstelijken Maas-trichtsch botanicus L. J. G. Dumoulin — den schrijver van: „le Guide du botaniste dans les environs de Maestricht” — zag hij hier ter stede het levenslicht op 31 Aug. 1867 en overleed er den 27 April 1921.

Liefde voor de Botanie zat hem in 't bloed.

Planten waren van z'n jeugd af aan zijn beste vrienden. En zóó kwam het, dat hij 'n hartstochtelijk verzamelaar werd van boeken op floristisch gebied, van moderne zoowel als van oude.

Voor al door z'n piëteitvolle belangstelling in oude „Kruidboeken” heeft hij gedurende z'n helaas te kort leven, een waardevolle boekerij samengebracht.

Wat zou hij — man met smaak voor boeken, man tevens van genoegzaam fortuin, om zich te veroorloven dien smaak te bevredigen — nog veel meer hebben gepresteerd, als hem een langer leven ware beschoren geweest.....

Om te voldoen aan een tijdens zijn leven uitgesproken wensch, schonk zijn weduwe, Mevrouw Josephine Dumoulin-Paulussen, aan de stad Maastricht de nagelaten botanische boek- en plaatwerken, onder uitdrukkelijk beding, dat ze moesten ondergebracht worden in de Boekerij van het Natuurhistorisch Museum.

De schenking werd dankbaar aanvaard in de Gemeenteraadszitting van Maandag 13 Juni 1921.

Als zijn tijdgenooten, die meer dan deze stil door 't leven gaande, iewat teruggetrokken man, naast en rondom hem aan den grooten weg timmerden, al lang vergeten zullen zijn, zal z'n naam nog voortbestaan.

Want de boeken, die door zijn toedoen in de bibliotheek van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht zijn ondergebracht, en waarvan er verschillende reeds verscheidene eeuwen oud zijn, zullen voor vele nog komende eeuwen den naam van Emile Dumoulin onafscheidelijk aan die Boekerij verbinden als dien van haar Maecenas.

15e eeuw	16e eeuw	17e eeuw	18e eeuw
----------	----------	----------	----------

1668

ALDROVANDUS, ULYSSES, *Dendrologiae naturalis scilicet arborum historiae libri duo, sylva glandaria, acinosumque pomarium, ubi eruditiones omnium generum..... Ovidius Montalbanus.*
Bononiae, J. B. Ferronius, 1668. 2 dln. in 1 bd., fol. met titelplaat en afb.

Eigendom Stadsbibliotheek, Maastricht.

ULYSSES ALDROVANDUS, geb. te Bologna 1522, gest. 1607. Hij studeerde eerst rechten aan de Universiteit zijner geboortestad, daarna te Padua. Vervolgens volgde hij colleges in de medicijnen en legde zich vooral toe op de botanie, waarvan hij in 1560 het professoraat te Bologna verkreeg. In deze hoedanigheid stichtte hij er de hortus botanicus. Veel vijanden verwierf hij zich, doordat hij belast werd met het toezicht op de apothekers in Bologna, die hem ten onrechte ervan beschuldigden in zijn hortus vooral die planten te kweken, die noodig waren om het veel en voor alles gebruikte triakel samen te stellen.

Van zijn talrijke werken is vooral bekend zijn *Antidotarii Bononiensis epitome*, die als een voorbeeld voor alle pharmacopeeën te beschouwen is.

1794

ANONYMI. *Nederlandsch Bloemwerk*, door een gezelschap geleerden. Amsterdam, J. B. Elwe, 1794. 1 bd., 4°. Met gekleurde titelplaat en dito afb.

Eigendom Natuurhistorisch Genootschap.

Eigendom J. J. Timmers, Sittard.

Opm. De kleuren der reproducties bij beide exemplaren zijn verschillend.

1782

ANONYMUS. *Het volmaakte burger-thuinboek*, waarin gevonden wordt alles wat een burger noodig heeft te weten, om zijne tuin in de vereischte orde en vrugtbaarheid te brengen..... alsmede nette beschrijvingen van de beste vrugten..... de ziekten, gebreeken..... der boom- en andere gewassen.

Delft, C. van Graauwenhaas en Zn., 1782. 1 bd., 8°. Met titelplaat

Eigendom Natuurhistorisch Genootschap.

1796

ANONYMUS, *Démonstrations élémentaires de botanique. T. I. Partie des figures.*

Lyon, Bruyset aîné et Co., 1796, 1 bd., 4°. Met inleiding en afb.

Eigendom Natuurhistorisch Genootschap.

1650

BAUHINUS, JOHANNES et JOH. HENRICUS CHERLERUS, *Historia plantarum universalis. Quam recensuit et auxit Dom. Chabraeus. Iuris vero publici fecit Fr. Lud. Agraffenried Ebroduni, 1650—1651.* Zonder aanwijzing van drukker. 3 bdn., fol. Met titelplaat, portretten der schrijvers en afb.

Eigendom Stadsbibliotheek, Maastricht.

JOHANNES BAUHINUS is de broeder van den eveneens als botanicus bekenden Casper Bauhinus. Geb. te Basel 1550, † 1613. Van zijn verschillende werken is vooral bovengenoemde *Historia* bekend, een ware botanische encyclopaedie. Ook de zoon van Casper, Johannes Casper genaamd, heeft zich in de botanie onderscheiden.

1792

BERTUCH, F. J., *Bilderbuch für Kinder, enthaltend eine angenehme Sammlung von Thieren, Pflanzen, Blumen.....*

Weimar, Industrie-Comptoir, 1792—1798. 2 Bdn., 1 bd. tekst, 8°, 6 bdn. afb. (gekleurd), 4°.

Eigendom Mej. Gajetaan, Valkenburg.

1757

BLACKWELL, ELISABETH, *Herbarium Blackwellianum emendatum et auctum id est Elisabethae Blackwell collectio stirpium qua in pharmacopoliis ad medicum usum asservantur quarum descriptio et vires ex Anglico idiomate in Latinum conversae eistuntur..... Cum praefatione Chr. Jac. Trew. Excudit, figuras pinxit atque in aes incidit. N. Fr. Eisenbergerus. Centuria I—V.*

Norimbergae, Chr. de Launoy, 1757—1765. 9 bdn., 3 bdn. tekst, 6 bdn. gekleurde platen.

Eigendom Stadsbibliotheek, Maastricht.

15e eeuw	16e eeuw	17e eeuw	18e eeuw
-------------	-------------	-------------	-------------

- CHR. J. TREW, geb. 1695 te Lauf bij Nürnberg, gest. 1769. Hij legde zich vooral toe op anatomie en plantkunde, stond na zijn studiën in correspondentie met de meest bekende geleerden van zijn tijd, zooals Linnaeus Morgagni en redigeerde de *Commercium literarium physico-technicum*, een der eerste tijdschriften op dat gebied in Duitschland. Zijn wetenschappelijke verdiensten werden ook in het buitenland gewaardeerd door zijn benoeming tot eeredid van de Academies van Wetenschappen te Londen en Florence.
- 1714 BLANKAART, STEPH., De Nederlandschen herbarius of kruidboek der voornaamste kruiden, tot de medicynen, spysbereidingen en kunstwerken dienstig.....
't Amsterdam, Nicolaas ten Hoorn, 1714, 8°, met titelplaat en afb.
Eigendom Natuurhistorisch Genootschap.
- STEVEN BLANCKAERT, geb. te Middelburg 1650. Hij legde zich reeds vroeg toe op de studie van schei- en kruidkunde en promoveerde aan de hoogeschool van Franeker in de wijsbegeerte en de geneeskunde. Te Amsterdam, waar hij na zijn vestiging als geneesheer een groote vermaardheid verwierf, publiceerde hij o.a. zijn *Lexicon medicum*, waarvan uitgaven in het Duitsch en Engelsch verschenen en zijn *Collectanea medico-physica*, een der eerste Nederlandsche geneeskundige tijdschriften.
- 1737 BURMANN, JOANNES, Thesaurus Zeylanicus.
Amstelaedami, 1737, 4°, met portret, titelpl. (zeer geschonden) en afb.
Eigendom Natuurhistorisch Genootschap.
- JOHANNES BURMAN(N), zoon van den hoogleeraar in de godgeleerdheid Frans Burman, werd in 1707 te Amsterdam geboren. Hij studeerde en promoveerde te Leiden als leerling van Boerhaave. In 1728 werd hij aan de Universiteit van Amsterdam tot hoogleeraar in de botanie benoemd. Naast de *Thesaurus Zeylanicus* gaf hij nog uit de *Flora Malabarica* en een vertaling van Rumphius' *Amboinsch Kruidboek*. De afbeeldingen in zijn *Thesaurus Zeylanicus* zijn vervaardigd naar de kruidverzameling, bijeengebracht door den vermaarden Duitscher PAULUS HERMANNUS, die Ceylon bereisde.
Zie: Weinmann, Voorrede d. Albrecht Haller (ed. 1736).
- 1676 CAUSE, D. H., De koninglijcke hovenier aanwijzende de middelen om boomen, bloemen en kruyden te zaayen, planten, aenqueeken en voortteelen.
't Amsterdam, bij Marcus Doornick, (1676), fol., 1 bd. Met titelplaat en afb. Ontbreekt 1 blad achterin.
Eigendom Natuurhistorisch Genootschap.
- HENRI CAUSÉ of CAUSE werkte op het einde der 17e eeuw als teekenaar en graveur te Antwerpen. Bekend zijn van dezen Vlaming behalve de platen in bovengenoemd werk de gravures van Johan en Cornelis de Wit, de portretten van bekende persoonlijkheden in Duitschland, van den hertog van Toscane, van Karel II van Spanje e.a.
- 1666 CHABREAUS, DOMINICUS, Stirpium icones et sciagraphia; cum scriptorum circa eas consensu et dissensu: ac caeteris plaeisque omnibus quae de plantarum natura, natalibus, synonymis, usu et virtutibus, scitu necessaria.
Genevae, Phil. Gamonetus et Jac. de la Pierre, 1666. Ibid. fol. Met titelplaat en afb.
Eigendom Stadsbibliotheek, Maastricht.
- Over DOMINICUS CHABREAUS, een geneesheer, die op kosten van den Heere Frans Lodewijk van Graffenfried, Heer van Gertzersee, de nagelaten geschriften en afbeeldingen van Joannes Baubinus uitgaf, nadat deze al 40 jaren dood was, kan men nadere gegevens vinden in de Voorrede van D. Albrecht Haller in het *Kruidboek* van Weinmann (zie in voce).
Daarin heet 't dat Chabreaus „noch verstand noch goeden wille had ten nutte van dit werk. Hij vermengde de teekeningen en plaatste dezelve verkeert, met zulk een groote ongeschiktheid, dat men zich over des mans onachtzaamheid moet verwonderen. Zijn gemoed was al zo slecht als zijne weetenschap, nademaal hij alle de teekeningen van Baubinus onder eenen nieuwen Tytel en een Verkort Werk, ten grootsten schade van den edelen Bezorger, uitgaf”.
- 1697 COMMELINUS, JOANNES, Horti medici Amstelodamensis rariorum tam orientalis, quam accidentalium Indiae, aliarumque peregrinarum plantarum..... descriptio et icones ad vivum aeri incisae.
Latinitate donatum, etc. a Frederico Ruyschio et Francisco Kiggelario. Amstelodami, P. en J. Blaen et Abr. à Someren, 1697, fol., met titelplaat en afb.
Eigendom Natuurhistorisch Genootschap. (Wordt vervolgd).